

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 4. mars 2025 av Høyesterett i avdeling med

dommer Bergljot Webster
dommer Henrik Bull
dommer Ingvald Falch
dommer Erik Thyness
dommer Eyvin Sivertsen

HR-2025-432-A, (sak nr. 24-139292SIV-HRET)
Anke over Gulating lagmannsretts dom 12. juni 2024

A
Skånevikstrand Maskinstasjon AS'
konkursbo

B
Vestre Elektro AS

(advokat Arild Birkeland – til prøve)

mot

C

(advokat John Christian Elden)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Falch:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder krav om erstatning mot en person som er straffedømt for grov hvitvasking og heleri. Hovedspørsmålet er om det er årsakssammenheng mellom de straffbare handlingene og de skadelidtes økonomiske tap.
- (3) Ankemotparten, C, ble i 2022 tiltalt i *post I* for grov hvitvasking, se straffeloven § 338 første ledd, jf. § 337 første ledd. Grunnlaget var:
- «a) I tidsrommet fredag 1. mars til tirsdag 20. august 2019 ... mottok han innbetalinger til sine bankkontoer på til sammen NOK 2 971 805,00 fra A og/eller Skånevikstrand Maskinstasjon AS, og overførte NOK 2 826 500,00 til D, til tross for at han var klar over at innbetalingene var utbytte av en straffbar handling.
 - b) I tidsrommet fra 7. november 2019 til mandag 19. oktober 2020 ... stilte han sin konto ... i Haugesund sparebank til disposisjon for D, til tross for at han var klar over at innbetalingene til kontoen, NOK 155 890, var utbytte fra en straffbar handling.»
- (4) I *post II* ble han tiltalt for heleri, se straffeloven § 332. Grunnlaget var:
- «I tidsrommet fredag 1. mars til og med tirsdag 6. august 2019 ... fra det beløp som er nevnt i post I a, mottok han NOK 142 045,00, til tross for at han var klar over at pengene var utbytte fra en straffbar handling.»
- (5) Tredjepersonen D var på tidspunktet C ble tiltalt, allerede rettskraftig dømt til en lang fengselsstraff for grove bedragerier på til sammen omkring 14,5 millioner kroner mot mange personer og selskaper. Blant dem er de ankende partene A, Skånevikstrand Maskinstasjon AS' konkursbo, B og Vestre Elektro AS. Jeg omtaler dem i fellesskap som de skadelidte. I korthet hadde D forledet de skadelidte til å låne seg blant annet de pengesummene som er nevnt i tiltalen mot C.
- (6) Tiltalen mot C gikk ut på at han på ulike måter har stilt sine bankkonti til disposisjon for formidling av pengene fra de skadelidte til D (post I), med unntak av ett beløp som C beholdt selv (post II).
- (7) C ble i Haugaland og Sunnhordland tingretts dom 23. mai 2023 dømt i samsvar med tiltalen til fengsel i 1 år. I tillegg ble han dømt til å betale erstatning til de skadelidte. A fikk tilkjent 1 531 260 kroner, Skånevikstrand Maskinstasjon AS' konkursbo 1 440 545 kroner, B 66 425 kroner og Vestre Elektro AS 128 680 kroner. C ble også dømt til å dekke de to førstnevnte sakskostnader.
- (8) C anket dommen og angrep blant annet bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Han ba også om ny behandling av erstatningskravene. I Gulating lagmannsretts dom 12. juni 2024

ble C på nytt dømt til fengsel i 1 år. Avgjørelsen av de sivile kravene har denne domsslutningen:

- «2. C, født 00.00.1963, frifinnes for erstatningskravene fra Skånevikstrand Maskinstasjon AS [konkursbo], A, B og Vestre Elektro AS.
- 3. C, født 00.00.1963, frifinnes for krav om sakskostnader fra A og Skånevikstrand Maskinstasjon AS [konkursbo] for tingretten og lagmannsretten.»

- (9) Frifinnelsen er begrunnet i at de skadelidtes tap ikke er forårsaket av Cs straffbare handlinger. To dommere dissenterte og stemte for at erstatningskravene skulle tas til følge.
- (10) De skadelidte har anket domsslutningen punkt 2 og 3 til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens saksbehandling, rettsanvendelse og bevisbedømmelse.
- (11) Høyesterett ankeutvalg fremmet anken for så vidt gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen. Utvalget besluttet samtidig at ankeforhandlingen begrenses etter tvisteloven § 30-14 tredje ledd, slik at det foreløpig bare forhandles om hvorvidt det foreligger årsakssammenheng. Det er senere avklart at den ankende part ikke lenger angriper lagmannsrettens bevisbedømmelse.

Partenes syn på saken

- (12) Da ankende partene – A, *Skånevikstrand Maskinstasjon AS' konkursbo*, B og Vestre Elektro AS – gjør i hovedsak gjeldende:
- (13) Lagmannsretten har med rette fremmet erstatningskravene, jf. straffeprosessloven § 3. Det er hvitvaskings- og helerihandlingene som danner grunnlaget for kravene.
- (14) I tråd med betingelseslæren var handlingene nødvendige for at tapene skulle oppstå. De hadde ikke oppstått om C hadde unnlatt å gjøre det han er dømt for. Lagmannsretten tar feil når den kom til at tapet oppsto før C mottok pengene på sine bankkonti. Penger kan ikke overføres uten at det er en mottaker i andre enden.
- (15) De ankende partene har fremsatt denne påstanden:
 - «1. Pkt. 2 og 3 i Gulating lagmannsrett sin dom i sak 23-168413AST-GULA/AVD2 vert oppheva, og saka vert returnert til lagmannsretten for ny behandling.
 - 2. Dei ankande partane vert tilkjent sakskostnader for Høgsterett.»
- (16) Ankemotparten – C – gjør i hovedsak gjeldende:
- (17) Straffeprosessloven § 3 hindrer at erstatningskravene kan behandles i saken. C er ikke tiltalt og dømt for medvirkning til Ds bedragerier. C er bare tiltalt for etterfølgende tilsløringshandling, og erstatningskravene springer ikke ut av dem.

- (18) Cs handlinger har under enhver omstendighet ikke vært nødvendige betingelser for at de ankenke parten tap skulle oppstå. Tapet oppsto allerede på det tidspunktet D gjennomførte bedrageriene, og senest da pengene gikk ut fra de skadelidtes bankkonti. Da mistet de skadelidte kontrollen med pengene, noe som skjedde før C mottok dem. Tapene ville oppstått også om Cs handlinger tenkes borte. Overføringene ville da skjedd på en annen måte.
- (19) Ankemotparten har fremsatt denne påstanden:
- «1. Anken forkastes.
 2. C tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett. Beløpet utbetales til Elden Advokatfirma, jfr. tvl. § 20-10.»

Mitt syn på saken

Høyesteretts kompetanse – straffeprosessloven § 3

- (20) Lagmannsretten har avgjort erstatningskravene i en straffesak, slik straffeprosessloven § 3, jf. kapittel 29 åpner for. Ved særskilt anke over avgjørelsen av erstatningskravene, slik som her, skal tvistelovens regler følges, jf. straffeprosessloven § 434 siste ledd.
- (21) Ankemotparten anfører at straffeprosessloven § 3 stenger for behandling av erstatningskravene. Regelen får anvendelse også for Høyesterett, selv om saken her følger tvistelovens regler. Begrunnelsen er at behandlingen i Høyesterett forutsetter at det var adgang til å behandle kravene i lagmannsretten, se Rt-2003-1358 avsnitt 33.
- (22) Det følger av straffeprosessloven § 3 første ledd at rettskrav som fornærmede eller andre skadelidte har mot siktede, kan fremmes i straffesaken såfremt kravet «springer ut av samme handling som saken gjelder». Med uttrykket «samme handling» siktes det til den handlingen som er gjenstand for tiltalebeslutningen, se Rt-2006-164 avsnitt 19.
- (23) De erstatningskravene som kunne behandles i tingretten og lagmannsretten, er derfor avgrenset til de kravene som springer ut av de hvitvaskings- og helerihandlingene C var tiltalt for. C var ikke tiltalt for å ha medvirket til Ds bedragerier. Konsekvensen er at de skadelidte er avskåret fra i straffesaken å bruke bedragerihandlingene som grunnlag for sine erstatningskrav. De skadelidte har avgrenset kravene i samsvar med dette.
- (24) Som det går frem av Rt-2003-681 avsnitt 13–15, skal uttrykket «springer ut av» i § 3 første ledd forstås relativt romslig. Synonymer til uttrykket er at noe «reiser seg frå» eller «[er] ei følge av» den straffbare handlingen.
- (25) Den nevnte dommen i Rt-2006-164 er et eksempel på at erstatningskravet falt utenfor § 3 første ledd. Begrunnelsen er at kravet var fremsatt av en tredjemann, at sammenhengen mellom kravet og den straffbare handlingen var «av utpreget indirekte og betinget karakter», og at en materiell vurdering av kravet ville «måtte knytte seg til flere og andre forhold enn selve de straffbare handlingene», se avsnitt 24.

- (26) I vår sak mener jeg det er klart at erstatningskravene «springer ut av» de straffbare handlingene C var tiltalt for. Det sentrale er at disse handlingene utgjør ansvarsgrunnlaget, og at de påstås å ha påført de skadelidte økonomiske tap. Det er da i hovedsak erstatningsrettslige vurderinger som avgjør om kravene fører frem. Straffeprosessloven § 3 første ledd begrenser ikke adgangen til å fremme slike krav.
- (27) Konklusjonen er at lagmannsretten kunne behandle erstatningskravene i straffesaken. Da kan også Høyesterett behandle dem.

Erstatningsrettslig årsakssammenheng

Utgangspunkter

- (28) For at en hvitvaskings- eller helerihandling skal anses som årsak til en skade, må handlingen ha vært en *nødvendig betingelse* for at skaden inntrådte. I dette ligger at det må påvises at skaden – i dette tilfellet de skadelidtes formuestap – ikke ville oppstått dersom handlingen tenkes borte.
- (29) I saken her er det også en annen aktuell årsak til skadene, nemlig Ds bedragerier. Da må hvitvaskings- og helerihandlingene dessuten ha vært så *vidt vesentlige* i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til dem.
- (30) Disse vurderingskriteriene er fastslått i Rt-1992-64 *p-pille II* på side 69–70 og er brukt konsekvent i senere rettspraksis. De brukes også ved beregningen av formuestapets størrelse, se blant annet Rt-2003-400 *Sunnfjordtunnelen* avsnitt 49.
- (31) Mot at det foreligger årsakssammenheng, har C *for det første* anført at det er bedragerihandlingene som har påført de skadelidte tapene deres. Tapene er ikke påført av hvitvaskings- og helerihandlingene, som i tid har skjedd senere.
- (32) Et bedrageri – primærlovbruddet om man vil – kan være fullbyrdet allerede når det oppstår *fare for tap*, se straffeloven § 371. Dette innebærer at skadelidte ikke trenger å ha lidt noe tap allerede ved fullbyrdelsen av bedrageriet. Tapet kan oppstå først senere, og da forårsaket av at det utføres ytterligere, etterfølgende handlinger. Disse etterfølgende handlingene kan typisk være hvitvaskings- eller helerihandlinger, som her til sammenligning kan omtales som sekundærlovbrudd.
- (33) At primærlovbruddet er et bedrageri, utelukker derfor ikke at en etterfølgende hvitvaskings- eller helerihandling kan ha forårsaket et økonomisk tap. Det vil bero på en konkret erstatningsrettslig vurdering om et slikt sekundærlovbrudd har vært en nødvendig betingelse for at tapet oppsto. En slik konkret vurdering må gjøres i alle tilfeller, også når primærlovbruddet er et annet enn her, og forutsetter at handlingen har fremkalt en virkning.
- (34) C har *for det andre* innvendt at de skadelidtes skade – deres økonomiske tap – ville oppstått uansett. Pengene hadde blitt kanalisert fra de skadelidte til D på en annen måte hvis C hadde unnlatt å stille sine bankkonti til disposisjon. I lys av Ds sterke forsett om å få hånd om pengene ville han, hevdes det, fått bistand fra andre til å overføre pengene hvis C ikke hadde vært tilgjengelig.

- (35) Slike muligheter mener jeg det må ses bort fra. De forutsetter i realiteten at andre personer ville begått lovbrudd, med eller uten subjektiv skyld. Det er imidlertid virkningen av Cs handlinger som skal vurderes, herunder hans helerihandling, som innebærer at han selv beholdt noen av de pengene han forsto var utbytte fra en straffbar handling. Etter min mening vil det stride mot grunnleggende rettferdighet om en skadevolder skulle fritas for ansvar fordi andre personer sannsynligvis ville begått lovbruddet dersom han selv ikke hadde gjort det.

De konkrete vurderingene

- (36) C mottok – slik det går frem av tiltalens post I a, og som lagmannsretten fant bevist – til sammen 2 971 805 kroner på sine bankkonti fra A og Skånvikstrand Maskinstasjon AS. Selskapet gikk senere konkurs. C overførte pengene til Ds bankkonto, med unntak av 142 045 kroner som han beholdt selv, slik det går frem av tiltalens post II.
- (37) C har anført at tapene oppsto allerede da beløpene gikk ut av As og selskapets bankkonti, som var før C «mottok» dem, for å bruke tiltalens ord.
- (38) Anførselen kan ikke føre frem. Cs handlinger må her bedømmes i sammenheng. Det er i praksis ikke mulig å instruere en bank om å overføre penger fra en konto uten samtidig å instruere om hvor og til hvem pengene skal overføres. C stilte seg, mot en godtgjørelse, til rådighet som mottaker av As og selskapets penger, for deretter å videreformidle dem til D. Hadde C ikke gjort dette, ville pengene vært i behold hos de skadelidte. Handlingene var derfor nødvendige betingelser for at tapene oppsto.
- (39) Det er dernest klart at Cs hvitvaskings- og helerihandlinger har vært så vidt vesentlige i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til dem. Handlingene var avgjørende for at de skadelidtes tap oppsto.
- (40) Bedømmelsen blir den samme for de beløpene på tilsammen 155 890 kroner som C mottok på sin bankkonto fra B og Vestre Elektro AS, slik det går frem av tiltalens post I b, og som lagmannsretten fant bevist. Beløpet ble i dette tilfellet videreformidlet til D ved at C lot D bruke bankkortet som var knyttet til kontoen.

Konklusjon og sakskostnader

- (41) Jeg har kommet til at det er årsakssammenheng mellom Cs hvitvaskings- og helerihandlinger og de fire skadelidtes økonomiske tap.
- (42) Lagmannsrettens rettsanvendelse er derfor ikke riktig, med den følge at domsslutningen punkt 2 må oppheves, jf. tvisteloven § 30-14 andre ledd. Ved sin nye behandling må lagmannsretten ta stilling til Cs øvrige innvendinger, som knytter seg til de skadelidtes medvirkning, og til lemping av ansvaret.
- (43) De skadelidte har vunnet saken og har i samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd krav på å få dekket sine sakskostnader for Høyesterett. Det er ikke grunn til å fritta C for ansvaret etter unntaksregelen i § 20-2 tredje ledd.

- (44) De skadelidte har fremlagt sakskostnadsoppgave på til sammen 299 719 kroner. Det aller meste er salær til prosessfullmektigen, som er sammensatt av knapt 100 timer arbeid til 2 250 kroner per time med tillegg av merverdiavgift. I tillegg kommer ankegebyret på 30 648 kroner. Kostnadene anses nødvendige, og kravet godtas, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd.
- (45) Sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten må avgjøres av lagmannsretten som ledd i sin nye behandling, jf. § 20-8 tredje ledd. Av den grunn oppheves også lagmannsrettens domsslutning punkt 3.
- (46) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2 og 3, oppheves.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler C til A, Skånevikstrand Maskinstasjon AS' konkursbo, B og Vestre Elektro AS i fellesskap 330 367 – trehundreogtrettitusentrehundreogsekstisyv – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

- (47) Dommer **Sivertsen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (48) Dommer **Thyness:** Likeså.
- (49) Dommer **Bull:** Likeså.
- (50) Dommer **Webster:** Likeså.
- (51) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2 og 3, oppheves.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler C til A, Skånevikstrand Maskinstasjon AS' konkursbo, B og Vestre Elektro AS i fellesskap 330 367 – trehundreogtrettitusentrehundreogsekstisyv – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.